

אוניברסיטת בר אילן
הפקולטה למשפטים

בחינה בקורס משפט ורגשות

מועד א' - 08.07.2021

מרצה: עו"ד ד"ר שירה לייטרסדורף-שקדי

עוזרת הוראה: עו"ד גלי שילה

סמסטר ב' - מועד א'

הנחיות:

המבחן בחומר פתוח. ניתן להשתמש בכל חומר עזר. המאמרים המלאים הדרושים לבחינה מצורפים כנספחים למבחן זה.

משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ליד כל שאלה מופיע הניקוד המקסימאלי האפשרי לתשובה נכונה, מלאה ומנוסחת היטב.

בהצלחה! J

נעה התקבלה להתמחות בפרקליטות. ביומה הראשון הגיעה עם המאמן שלה, התובע עו"ד אלמוג, לשמיעת טיעונים לעונש בתיק מרמה. הנאשם ביקש להעיד עדים לטובתו לעניין העונש. ראשונה עלתה בתו הצעירה. היא סיפרה על אביה שהפסיק לעבוד בשל מחלה קשה, על הנפילה הכלכלית שדרדרה את המשפחה כולה ועל ההסתבכות שבאה לאחר מכן. נעה חשבה לעצמה שכל שנות לימודי המשפטים חיכתה להיות מתמחה ולהשתתף במשפט מרגש כמו זה ופרצה בבכי בלתי נשלט.

השופטת ברוריה פנחסוב אמרה לנעה כי מוטב שתצא מהאולם ותירגע. התובע עו"ד אלמוג יצא מיד אחריה ונזף בה: "אם את כבר רוצה לבכות באמצע המשפט – עדיף שתבכי כשדבר על הקורבנות".

סניגוריתו של הנאשם, עו"ד פלג, יצאה גם היא מהאולם והציעה לעו"ד אלמוג כי יסיימו התיק בהסכמה בעונש מקל. היא הוסיפה בהתרסה כי "לפי המבט של השופטת – מאסר כבר לא יהיה כאן".

עו"ד אלמוג אמר לעו"ד פלג ש"לא תאיים עליו בבלבולי רגש" ועו"ד פלג זעפה בתגובה: "אני רק מקווה שהדור הבא של התובעים יצמיח לב...". שני עורכי הדין המשיכו להתנצח עד שנקראו לשוב לאולם.

בדרכה לאולם, הבחינה נעה בעו"ד פלג גוערת בלקוח שלה, הנאשם, שלא שילם לה עדיין שכר טרחה ושמעה אותה אומרת לו: "עכשיו אתה מנסה לעבוד גם עליי???".

הדין התחדש והשופטת פנחסוב שאלה את הצדדים אם במקרה הגיעו להסכמות כלשהן לעניין העונש והצדדים השיבו בשלילה.

עו"ד אלמוג פתח ואמר: "נאשם שגוזל כספים מקורבנות תמימים מקומו מאחורי סורג ובריח" והרים את קולו. עו"ד אלמוג לא סיפר לאיש כי במשפחתו היה סיפור דומה לזה של הנאשם והיה לו קושי רגשי להופיע בתיק. הוא ביקש יום קודם לכן מהממונה עליו שלא להופיע בתיק "משום שהוא חולק על העמדה העונשית שהתבקש להציג", אך בקשתו סורבה.

עו"ד פלג שמעה את שתי ידיה על ליבה וציינה כי "אין לה ספק שבית המשפט יאזין לזעקתו של הנאשם בנפש חפצה ויגזור את דינו ברחמים".

נשמעו טיעונים לעונש והתיק נדחה למתן גזר דין.

השופטת פנחסוב תהתה מה עליה להחליט במקרה זה. הבוקר שלה התחיל רע משום שקיבלה בשורה מעציבה ונאלצה לסיים את היום מוקדם. בדרכה לביתה, ראתה את נעה המתמחה מהפרקליטות שעמדה לידה ברמזור. נעה השתדלה שלא תבחין בה, אך השופטת פנחסוב חייכה אליה ואמרה: "את יודעת? לבכות זה טוב. אני כבר שנים שלא בכיתי".

נתחו את הסיטואציה על פי החומר הנלמד ביחס לכל אחד מהמעורבים ובשים לב לנושאים השונים שנלמדו ובין היתר:

- "התנגשות" בין משפט לרגשות
- "עבודת רגש"
- מאפיינים בעולמם הרגשי של תובעים וסניגורים
- "המבט השיפוטי"
- רגשות שונים (שהופיעו בקטע) והשפעתם על התנהלות/קבלת החלטות
- רגשות במו"מ

פסקה 1- ניתן לראות כי נועה מכירה ברגש שלה, אך היה לה קשה לשלוט בו לאור הסיפור המרגש של הבת הצעירה של הנאשם. נקטה באמפטיה ריגשית- יכלה להרגיש מה שהילדה הרגישה. אולם, היא איבדה את הרציונאל עד שהרגש השתלט עליה. היה עליה להשתמש במנגנון יסודות תגובתי, כך שתתאים את עוצמת הרגש לסיטואציה בה היא נמצאת. אך נועה לא הכירה ברובד הסמוי של הנרטיב הגלוי, שלא תמיד זהים זה לזה. היה עליה להבין שלנרטיב הגלוי יש היבט מניפולטיבי, מבקש לייצר מציאות שתפנה לרגש שלנו.

פסקה 2- ניכר כי הגישה של השופטת ושל עוה"ד אלמוג היא הגישה הפורמליסטית, שלא מכירה ברגש בעולם המשפט. לפיה, אין לשופט דבר זולת הדין והפסיקה, דהיינו אסור ששום הטייה תיכנס לפסק הדין, האילו ורגשות נתפסים כחולשה. ניתן לראות שעבודת הרגש של השופטת היא "בחירת הסיטואציה"- כך שנמנעו מהמצב הריגשי שנועה הכניסה לדיון, ובחרו להוציא אותה מהאולם, כדי לא להתמודד עם קיומו של הרגש בעולם המשפט. ואילו התובע נקט בטקטיקה ריגשית- לעשות מניפולציה של הרגש כדי שיעזור לו בניצחון של הקייס.

פסקה 3- הסנגורית התכוונה, ככל הנראה, שהשופטת נקטה במבט ריגשי כלפי הנאשם. המבט החומל (גרוסמן) חשוב בארגז הכלים של השופט, כדי לא להפסיד מידע מקצועי חשוב, שעוזר להכרעה המשפטית לחקר האמת. היא הציעה הסדר טיעון לאחר שהבינה שלא יהיה מאסר לנאשם שמייצגת, כיוון **שפחדה**- היא רצתה להימנע מחוסר הוודאות שטומן בחובו המשפט, באשר לאופן שבו הנאשם יעבור מסך, או בעדותו.

"שחקני הפנים" עושים שימוש בטכניקות בניהול מו"מ עם הצד השני, כדי לעורר בו רגש שיביא לתוצאה הרצויה עבורם.

פסקה 4- התובע התכוון ב"בילבולי רגש" שנועה מנסה לעורר בו **פחד** כדי שישכח לקבל את הסדר הטיעון שהיא מציעה לו. היא השתמשה בתכונות של הפחד כדי ליצור "ברית טקטית". שכן, הפחד גורם לאדם להימנע מסיטואציות מלחיצות, לנסיגה ולהיאחזות במקומות וודאיים. כפי שמעניק הסדר הטיעון. אולם בתגובתו הוא **כעס**, רגש המוכר כרגש קצה הקרחון, שמתחתיו מתגלים רגשות אחרים, רגש שמביא להחלטות נמהרות ופיזיות, ולכן סירב להצעה.

פסקה 5- מתואר מצב בו הסינוגרית לא כועסת על הלקוח שלה בגלל המעשה שעשה, אלא בגלל המניפולציות שהפעיל עליה בנוגע לתשלום שכר-הטרחה שלא שילם. נלמד בשדה המחקר של "רגשות הסינוגרית" שרגשות של **תסכול וכעס** הם הבולטים במערכת היחסים עם הלקוח. היא עשתה עבודת רגש של הימנעות והדחקה. יותר מידי להדחיק לא טוב, כי אז זה מתפרץ בלי שליטה.

פסקה 6- הצדדים לא הצליחו להגיע להסכם, כיוון שהשיח לא היה ריגשי ולכן התובע חווה את ההסכם כ"פשרה רעה", בה מוותר על האינטרסים שלו.

פסקה 7- ניכר כי התובע מספר את הסיפור של הנאשם דרך נקודת המבט שטובה לאינטרסים שלו, ללא הכרה ברובד הסמוי שטומן בחובו את תודעתו ורגשותיו של הנאשם, שהניעו אותו לפעולה. אם התובע לא יגלה "אינטליגנציה ריגשית" הוא לא יוכל לחשוף אותם, במטרתו לגלוי האמת.

בהמשך נראה שהממונה לא הכיר בקושי הרגשי שהתיק עורר בתובע. סיבה אפשרית לכך מעצם היותו אישיות דו-מהותית (עובד ציבור ואיש פרטי), כך שקו הגבול בין רגשותיו כיחיד מול רגשותיו כשליח למען הציבור, לא תמיד ברור. **אולם**, חקר רגשות התובעים מהווה כלי להבנה עמוקה יותר של שיקול דעתם המקצועי ולקבלת החלטות מערכתיות שייטיבו איתם. ד"ר אסר הראל סבור שיש להכיר ולגן על רגשותיהם, גם כאשר הם כאנשים פרטיים, כל עוד לא מעורב שיקול זר בהחלטותיהם. ואכן במקרה דנן, ניתן לראות שהתובע לא רצה ששיקול זר יתערב בהחלטה שלו, אך לא הכירו ברגשותיו.

פסקה 8- הסינוגרית הרי כועסת על הנאשם שעבד גם עליה, אך היא ייצרה את הרגשות הנדרשים לצורכי תפקידה, למקרה שהשופטת תגלה אמפטיה. טיעון נוסף הינו, שהיא ביקשה מהשופטת להפעיל את מודל ההכרעה המשולב (ואקי ושוחט), המציע שילוב בין הרציונאל ואמצינאל בשלב ההחלטה, כאשר מחומר הראיות עולה אי ודאות. שכן ממילא השלב הסופי בגיבוש תוקף המסקנה הוא סובייקטיבי, ולכן השופט יוכל לפנות לתחושותיו האישיות שיעניקו לו ביטחון מקום בו עולה ספק בנוגע לאשמתו של הנאשם.

כמו כן, ניתן לראות את הגישה של הסינוגרית כניסיון לקבל חמלה בענישה (שפירא) מצד השופטת. ככלל, חמלה לא מתיישבת עם שיקולי גמול והרתעה. אולם, שיפוט מוסרי באמצעות חמלה יביא לזיהוי המניעים הריגשיים לביצוע העבירה, ובכך השופט יוכל להעריך באופן נכון יותר את מידת האשם של הנאשם. ביטוי החמלה בקביעת העונש מהווה גורם משלים של שיקולי הגמול, עיקרון היושר וההגינות.

פסקה 9- השופטת בחרה לסיים יותר מוקדם- היא עשתה עבודת רגש, היא חשה "ברע", הכירה בכך שהיא עצובה, העריכה שזה נובע מהבשורה שקיבלה, והתגובה שלה הייתה מווסתת על מנת לא לפגוע במקצועיותה כשופטת. ולבסוף, הנעה לפעולה- בחרה לסיים מוקדם יותר. ניתן לראות שהשופטת הכירה בכך שלרגש יש השפעה על קבלת החלטות ולכן מהרגע שזיהתה אותו, נתנה לו מקום, ופעלה בהתאם להבנה שהוא קיים, ושלא ניתן להתנגד אליו.

נועה עשתה עבודת רגש ובחרה במנגנון "בחירת הסיטואציה", נמנעה מלהסתכל על השופטת כדי לא להתמודד ריגשית עם המצב ("השתדלה שלא תבחין בה").

ואילו השופטת- לאחר הבוקר הקשה, עשתה "שינוי הערכתי" ונתנה משמעות שונה למצב מתוך עיבוד עמוק, חיכה, והציגה את המצב הריגשי האמיתי שלה בהקשר לבכי של נועה באולם המשפט באומרה: "לבכות זה טוב".

רוני, בת 25, מתגוררת בדירת שותפים בתל אביב ועובדת כברמנית בבר. ערב אחד, לאחר שסיימה את משמרתה בבר בשעה מאוחרת, החלה רוני לצעוד ברגל בחזרה לדירתה. בעת שהלכה, אחד הגברים שבילו בבר החל לעקוב אחריה ולנסות לפתוח איתה בשיחה. רוני דחתה את הצעותיו והגבר הפך אגרסיבי, אחז ברוני בידה בחוזקה, והכניס אותה לסמטה שם ניסה לתקוף אותה מינית. למזלה, עוברי אורח שעברו ברחוב שמעו את המאבק וכשהתקרבו, הגבר התוקף נבהל וברח. רוני אל הרצפה ושברה את ידה. למחרת, הגישה רוני תלונה בתחנת המשטרה, ובזכות מצלמות אבטחה שהיו בבר בו רוני עובדת, הגבר זוהה ונתפס.

החקירה הייתה קשה לרוני ובמהלך העימות עם הנאשם שישב ממש מולה היא הרגישה שברכיה רועדות. התיק הועבר לפרקליטות והפרקליטה דליה מונתה לטיפול בו. דליה הגישה כתב אישום על ניסיון אונס וגרימת חבלה חמורה נגד הגבר התוקף.

זמן קצר לפני הדיון בו הייתה רוני צפויה להעיד, זימנה אותה דליה לפגישת ריענון לפני עדות. דליה הייתה עמוסה מאוד באותו יום, הובילה את רוני למשרדה והטיחה בה מיד את השאלה "אז איפה בדיוק התרחש האירוע?". בתגובה, מלמלה רוני והחלה להתבלבל, וענתה שלא זוכרת פרטים מאותו לילה אבל היא יכולה לתאר מה הרגישה. רוני המשיכה לדבר על רגשותיה בעוד דליה שבה והחזירה אותה להיזכר בפרטי האירוע.

בתום הערב, החליטה רוני לפנות לקבוצת פייסבוק של נשים המתגוררות בתל אביב, וכתבה פוסט בו היא משתפת על החוויה הקשה שחוותה. רוני קיבלה תגובות אוהדות רבות לסיפורה אך כמה מהמגיבים כתבו לה דברים די מעליבים והמכוער שבהם היה: "מכיר אותך מהתיכון. תמיד חיפשת הרפתקאות".

כעבור מספר ימים, כשדליה התקשרה אליה, רוני הודיעה לה שהיא מבקשת לרדת מכל העניין ולהמשיך בחייה וכי היא לא מתכוונת לבוא להעיד בתיק. דליה מצדה הייתה מופתעת, שכן בדיוק ביקשה לספר לרוני שעל שולחנה הונחה הצעה להסדר טיעון ודליה שוקלת לקבלה. המשמעות היא שהנאשם יורשע בסעיף מופחת ויוענש ורוני אף תזכה בפיצוי. רוני הטיחה בדליה כי היא פוגעת בה שוב ושוב וכי אינה רוצה פיצוי מהנאשם ואף אינה רוצה לשמוע יותר מדליה.

דליה הייתה המומה. התיק של רוני הדיר שינה מעיניה וכל שרצתה היה לעשות צדק עבור רוני ושכמותה. היא הרגישה פגועה ונבגדת ולא הצליחה לטפל בשום תיק אחר כל אותו היום.

דונו בחוויות הרגשיות שחוו רוני ודליה במהלך האירועים המוזכרים. הציעו כיצד ניתן היה לטייב את החוויה הרגשית עבור שתיהן.

תשובה

רוב התשובה מתמקדת במאמר של הדר דנצינג רוזנברג וענת פלג

תחילה, רוני בחרה להתמודד עם התקיפה המינית דרך מערכת המשפט, שראתה בה כאמצעי להחקר האמת. הרגישה "רגשות קיומיים" לאורך כל שלבי ההליך.

כאשר היא הרגישה **איום על הביטחון האישי** שלה כשישבה ממש מול הנאשם, ופגשה בו בפעם השנייה, ניכר כי רוני פיתחה הפרעת פוסט טראומה. הפרעה זו מהווה תגובה נפשית לאירוע טראומטי וחריג שהוא מעבר ליכולת ההתמודדות האפשרית של האדם. כאשר הרעידה את ברכיה, התגובה אפיינה את הפוסט טראומה, שמייצרת תחושה של איום מיידי ופחד. כמו גם מאפיין סימפטום של עוררות יתר, בכל רגע הייתה מוכנה לקום וללכת (רגליים רעדו).

לאחר מכן היא הרגישה בושה, כאשר לא הצליחה לענות לשאלות של דליה, וכאשר דליה הטיחה בה שאלות משעת האירוע היא הרגישה אשמה, שלא מצליחה להזכר בפרטים. כך שלבסוף כעסה על גרומי החוק שלא נתנו מקום לשיח הריגשי שלה, ולכן כדי להחזיר שליטה, נטשה מערכת זו.

לכן, פנתה לרשתות החברתיות, מערכת שרואה בה "סובייקט בפני עצמה", ומחפשת את האמת הסובייקטיבית שלה. שם היא יכלה להשמיע את קולה, זעקתה, תביעת עלבונה. חוותה תחושת איזורור והקלה. עד אשר קיבלה תגובות שליליות, על סיפורה האישי. היתרון במשפט- אין חדירה לחיים הפרטיים, הכל נשאר אנונימי.

דליה לאורך כל אותו זמן חוותה את פנטזיית ההצלה- היא לה רצון להציל את רוני, לעשות יותר טוב בעולם. להושיע אותה מהמצוקה אליה נקלעה. ✓

אולם לדליה לא היה את הידע הטיפולי. היא לא הכירה שאחד הסימפטומים העיקריים מחוויה כמו זו, הוא פגיעה חמורה בזיכרון. כך שלא תמיד ניתן להיזכר בכל הפרטים המדויקים מהמאורע, ולא להמשיך ולדחוק בה שוב ושוב באותה השאלה. כמו כן, היא מדברת בשפה של סיכונים וסיכויים (השפה המשפטית), ששונה מהשפה שרוני מכירה. בנוסף, היא לא הבינה שרוני הייתה צריכה הקשבה, מישהו שישמע אותה, שיתן מקום לחוויה הריגשית שהיא עברה.

כאשר דליה השיגה הסדר טיעון שחשבה שטיב עם רוני, וזו סירבה וביקשה לרדת מהתיק, דליה הרגישה הנפגעת. בעוד שרוני המשיכה בחייה, היא הרגישה שנכשלה, לא הצליחה להשמיע את קולה של הנפגעת. תחושתה הפכה לשל אשמה. החוויה הריגשית של המקרה עברה מרוני לדליה. ✓

ניתן היה לטייב את החוויה הרגשית של שתיהן אם דליה הייתה מקשיבה באופן מלא לרוני, הייתה מעניקה לה יחס מכבד ולא מטיחה בה שאלות שמעוררות ברוני אשמה. מפנה זמן כדי שתהיה רגועה, ולא לזמן את רוני לעדות ביום מאוד עמוס שלה. ✓

היא יכלה להנגיש לרוני מידע על ההליך, ולא להשאיר אותה מבולבלת. כמו למשל לספר לה על מערכת "מנע" (מערכת משטרתית שנותנת לנפגע מידע על התיק שלו בכל רגע נתון). ✓

יכלה לקיים קשר מהותי עם הנפגעת, ולא להסתכל עלייה כ"תיק" (גורדום), להיות קשובה אליה, להכיר בקשר שנוצר ביניהם. כך רוני הייתה יכולה להיות מרוצה גם אם הנאשם, חלילה, היה יוצא מזוכה. ✓

זה יכול היה לייצר עבור רוני חוויה חיובית ומעצימה בתוך ההליך הפלילי, גם אם הוא קשה ומורכב. כמו כן, היכולת לייצר חוויה חיובית תועל גם לדליה, כי בכך היא תוכל להרגיש סיפוק ומשמעות גם אם ההליך לא צולח.

חסרה התייחסות לחוויה השלילית של רוני בפרסום בפייסבוק, תגובות שליליות ברשת עלולות לייצר העצמה של הטראומה -1

33

(2)

חסרה התייחסות לטיוב החוויה הרגשית לפי ההרצאה בנושא נפגעי עבירה (מצגת

-1

:7)

* ליווי חיצוני של הנפגעת

השופט עדי קרח הוא שופט תעבורה ותיק הידוע בקשיחותו. במסגרת תיק תאונת דרכים שנוהל באולמו, במסגרתו נהג שיכור דרס למוות ילד, הוגשו לשופט תמונות קשות לצפייה מזירת התאונה. השופט קרח הריגש כי אינו מצליח להשתחרר מהתמונות ששבו ועלו בראשו וככל שניסה לדכא את הזיכרון ולהרחיקו – הוא שב אליו ביתר שאת וגרם לו לצער ואף לאבדן ריכוז.

הציעו לשופט קרח דרכי הכוונת רגשות שיוכלו לסייע לו בסיטואציה האמורה על פי הנלמד בנושא. תשובה

יכולות להיות לו מס' דרכים להכוונת הרגש (GROSS):

1. **שינוי הערכתי-** הערכה מחודשת של הסיטואציה, ליתן מיידית משמעות אחרת. לדוגמא, במקום לחשוב שהתמונות שהוצגו מולו מעלות בו רגשות שליליים, לשנות את המשמעות שלהן בעיניו, כך שיזכירו לו למה הוא שופט, ושהוא יכול לעשות צדק בדיוק במקרים כאלה. של תמונות קשות. כך שיוכל להפחית את המחשבות השליליות ולהפוך אותן לטובות, שיהוו מנוע ריגשי לצורכי התפקיד.

2. **מיקוד תשומת הלב-** למקד את תשומת הלב במסגרת סיטואציה מסוימת כדי להשפיע על רגש מסוים. אם הוא מריגש צער, כתוצאה מההתמקדות בתוכן של התמונות הקשות, עליו להסיח את דעתו לעבר פרטים אחרים בסיטואציה. למשל, להתמקד במשמעות של התמונות במשפט, ואיך הן רלוונטיות לתיק.

3. **ויסות תגובתי-** מכוון להשפעה על רכיבים התנהגותיים או פסיכולוגיים של תגובה ריגשית (יכולה להיות חיצונית או פנימית). אם ינסה לשתף אחרים במצב הריגשי בו הוא נתון, אולי יוכל לאוורר את המחשבות על התמונות, להפוך את החבר לשותף לחוויה כך שיהיה לו עם מי לדבר. לא יצטרך להתמודד עם הכל לבד, ובכך יוכל לווסת את עוצמת התגובה הריגשית.

4. **הסתגלות לסיטואציה-** לעשות התאמה של המצב הריגשי (הצער) לסיטואציה הקיימת בעולם, המשך עבודתו כשופט תעבורה ותיק. לשנות את המצב הריגשי שלו מתוך עיבוד עמוק.

חסר: מנגנון בחירת הסיטואציה -1